

me i barbarizme kao što su *skateboard*, *mainstream*, *outsider*, *mangrove*, *gay-club*, *bungee-jumping*, *jetlag*, *auto-tune*, *woke*, *play back*..., a dalje je uloga pregalaca jezika da te riječi primijene u praksi ili vrate iz zaborava, oporabe i ožive. Rješenja ili približna rješenja za mnoge od njih možda već postoje u književnosti u starih pisaca, prevoditelja i u starim časopisima. Treba posezati u stare tekstove i vraćati u život arhaizme i nekrotizme, kao što to čine čuvari jezika u drugim narodima. Kod inicijativa koje promiče ovaj natječaj i organizatori poželjna bi bila suradnja s čuvarima jezika drugih naroda i izričaja. Povezivanje s drugima bilo bi pokazatelj svima uključenima, kao i promatračima, da osvježavanje rječnika novim riječima nije izdvojen ni jednokratni postupak niti je to samovolja skupine ljudi nego trajan i nužan proces, kao i sva zanovljavanja i postupci održavanja na bilo kojem drugom području podložnom propadanju pojačanom utjecajima.

(Predavanje na proglašenju najboljih novih hrvatskih riječi u Lipiku 15. ožujka 2025.)

Marko Kovačić

mkovacc@gmail.com

<https://doi.org/10.22210/jezik.2025.72.15>

PITANJA I ODGOVORI

OSIJEK, OSIJEČE ILI OSJEČE?

Na e-adresu časopisa Jezika (jezik.hr@gmail.com) pristiglo nam je pitanje iz Osijeka: „Na Facebook stranici „Tijedan polu pismenosti“ povel se žustra rasprava oko toga kako se ispravno pišu padežni oblici i etnici imenice Osijek. To nije prvi put da se oko imena našeg grada i njegovih oblika i izvedenica vode rasprave (prethodno je bilo rasprava i oko „Osječani“ i „Osiječani“, a sad se raspravlja o riječi „Osječe“), pa sam Vas htio zamoliti da stručno prokomentirati ovu temu.“

U časopisu Jeziku već se pisalo o imenici *Osijēk*, raspravljalo se mijenja li imenica naglasak u sklonidbi, je li naglasni uzorak *Osijēk*, *Osijēka* ili *Osijēk*, *Osijēka*; posebice mijenja li imenica naglasak u lokativu, je li u *Osijēku* ili u *Osijēku*. Zaključak je da se naglasak u sklonidbi ne mijenja i da je loka-

tiv u *Osijēku* zastarjelica (vidi: Sanda Ham, 1994., *Osijēka* ili *Osijēka*, Jezik, god. 42., br. 4., str. 103. – 106.). Potvrđuje se taj zaključak i u vrijednoj knjizi Naglasak u hrvatskome književnom jeziku (2007.) Stjepana Vukušića, Ivana Zoričića i Marije Grasselli-Vukušić gdje na str. 49. stoji da je oblik *Osijēku* „rubni i na uzmaku.“

Kada je grad Osijek obilježavao 800 godina svojega postojanja, nametnulo se pitanje vokativa, treba li biti nastavak -u: *Osijeku* ili nastavak -e s palataliziranom osnovom: *Osiječe*. Prevladao je oblik *Osiječe* pa sklonidba imenice *Osijēk* glasi: N *Osijēk*, G *Osijēka*, D *Osijēku*, A *Osijēk*, V *Osijēče*, L (u) *Osijēku*, I *Osijēkom*. Kada je dvoglasnik u pitanju, *Osijek* se sklanja kao i ostale imenice muškoga roda a-vrste s dvoglasnikom: *brijeg-Ø*, *brijeg-a*; *grijež-Ø*, *grijež-a*; *mijeh-Ø*, *mijeh-a*; *snijeg-Ø*, *snijeg-a*; *žlijeb-Ø*, *žlijeb-a* – u sklonidbi se ne krati slog u kojem je dugi

dvoglasnik (*ije*) pa se duljina (*ije*) zadržava u svim padežima. Tu je i prvi odgovor na postavljeno nam pitanje: *Osijēče* ili *Osječē*? Pravilno je *Osijēče*.

Kada je naziv stanovnika Osijeka u pitanju, dvoglasnik se krati pa je pravilan oblik *Osječanin*, *Osječanka*, *Osječani*. Razlog tomu zašto se u tvorbi etnika neke osnove krate, pa onda i zašto se u *Osječanin* osnova krati pa nije *Osijēčanin*, za sada nije pronađen. O tome se govori u Babićevoj Tvorbi

riječi iz 2002. na str. 239.: „Kao inače u tvorbi riječi i u tvorbi etnika osnove se katkada krate... Ta pojava bitno utječe na lik etnika, ali je teškoća u tome što u skraćivanju nema dosljednosti pa je zasad nemoguće dati pravila kad se osnova skraćuje, a kad se ne skraćuje.“

Sanda Ham

sham@ffos.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2025.72.16>

SVOJ U BESUBJEKTHNOJ REČENICI

 itatelj R. Č. obratio nam se sljedećim zanimljivim i poticajnim pitanjem: „Riječ je o Matejevoj rečenici, Mt 6,34, iz *Evandjelja po Mateju*: *Dosta je svakom danu zla njegova*.

Zamrsio sam se u posvojnoj zamjenici *njegova* iz navedene rečenice.

Ako se uzmu bilo koja dva dana, recimo, ponedjeljak i utorak, smisao onoga što ću napisati jednak je:

Dosta je svakom ponedjeljku zla ponedjeljkova.

Dosta je svakom ponedjeljku zla utorkova.

Zamijenim li posvojne pridjeve posvojnima zamjenicama, kako sugeriraju, ili nisu, bibličari, tada je u objema rečenicama:

Dosta je svakom ponedjeljku zla njegova.

Zar ne bi trebalo biti:

Dosta je svakom ponedjeljku zla svoga.

Smisao je biblijske rečenice da je bilo kojem danu dosta zla ne bilo kojeg dana, nego baš zla promatranog dana: ponedjeljku ponedjeljkova, utorku utorkova, srijedi srijedina...

Sad se vraćam na početak: ne bi li rečenica Mt 6,34 trebala glasniti: Dosta je svakom danu zla svoga.“

Suvremene se gramatike načelno slažu u tom da povratno-posvojna zamjenica *svoj* izriče pripadnost pojmu koji je izrečen subjektom, jednostavnije rečeno – izriče pripadnost subjektu. U Velikoj hrvatskoj gramatici (2007.: 481.), zamjenica *svoj* naziva se stoga subjektnom, a *moj*, *tvoj*, *njegov*... nesubjektnim zamjenicama jer se njima izriče pripadnost i koja nije subjektu. Dakle, *svoj* izriče pripadnost svim sudionicima u priopćajnom procesu (govorniku, sugovorniku, negovorniku) koji su u rečenici izrečeni subjektom, a *moj*, *tvoj*, *njegov* govorniku, sugovorniku ili negovorniku koji u rečenici ne moraju biti izrečeni subjektom.

Pri tom gramatike smatraju da je subjekt riječ u nominativu (sročna s predikatom) pa bi se pravilo da *svoj* izriče pripadnost subjektu moglo shvatiti i tako da *svoj* izriče pripadnost riječi u nominativu. Međutim, *svoj* se potvrđuje i u rečenicama koje nemaju nominativa, dakle, koje nemaju subjekta, a takva je i rečenica za koju naš čitatelj smatra da je trebalo upotrijebiti *svoj*, a ne *njegov* – umjesto *Dosta je svakom danu zla njegova*. *čitatelj smatra da bi trebalo biti Dosta je svakom danu zla svojega*. Rečenica nema riječ u nominativu, dakle nema subjekt, a ipak bi trebalo upotrijebiti *svoj*, a ne *njegov* jer *njegov* znači, kao što je čitatelj uočio, pripadnost